

Nr 47

Utlåtande i anledning av motioner om utredning angående den äldre arbetskraften.

I de till allmänna beredningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 660 av herrar *Fälldin* och *Sundin* samt II: 836 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Larsson* i Norderön hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

att frågan om åtgärder för lösning av den äldre arbetskraftens problem måtte utredas i enlighet med i motionerna anförda riktlinjer och därav föranledda förslag framläggas snarast möjligt,

att i anslutning till utredningsarbetet försöksverksamhet måtte bedrivas, likaledes i enlighet med i motionerna anförda riktlinjer,

samt att åtgärder måtte vidtagas för bedrivande av upplysningsverksamhet rörande den äldre arbetskraften i enlighet med vad i motionerna anförts.

Motionärerna framhåller de problem som näringslivets strukturomvandling vållar för den äldre arbetskraften. När ett företag blir olönsamt eller en bransch krymper i omfattning försvinner arbetsuppgifter och likvärdiga arbetsmöjligheter. Inom expanderande grenar av näringslivet efterfrågas främst yngre arbetskraft. Problemen blir särskilt framträdande vid nedläggningar eller större inskränkningar inom industrin. För jordbrukets och detaljhandelns del begränsas alltmer möjligheterna att, ehuru med låg inkomst, behålla sysselsättning genom att driva enheter som från strikt företagsekonomisk synpunkt blivit olönsamma.

Motionärerna uttalar att dessa problem är förknippade med den tekniska och strukturella omvandlingen inom samhälle och näringsliv och att man måste utgå från att de kommer att finnas så långt framtiden över huvud taget kan överblickas. Man måste söka snabba lösningar, men det gäller också att finna former som ter sig riktiga och hållbara på längre sikt.

Det framhålles i motionerna, att det finns många arbetsuppgifter som äldre arbetskraft generellt sett har förutsättningar att klara lika bra som yngre. Det bör klargöras vilka slags uppgifter detta är. Ökad forskning behövs, men för närvarande är det särskilt angeläget med en upplysningskampanj för att undanröja fördomar i fråga om den äldre arbetskraften.

Även om förbättringar kan uppnås genom upplysning, ökade insikter och strävande mot en hög och jämn sysselsättning lär man — anför motionärerna — få räkna med en numerärt inte oväsentlig arbetslöshet, som gäller s. k. svårplacerad arbetskraft, främst ur de högre åldrarna. Ekonomiska bidrag i form av pension, försäkring eller understöd måste vara en sista

utväg och helst tillämpas endast temporärt. Åtgärderna måste i största möjliga utsträckning inriktas på att öppna tillfällen till inkomstbringande arbete.

Det torde enligt motionärerna finnas förutsättningar att successivt göra omskolningen till ett betydligt mera effektivt instrument än hittills för den äldre arbetskraften. En härför anpassad omskolningsverksamhet måste inta en framträdande plats bland samhällets olika åtgärder.

Frågan om anpassningen av arbetsmarknaden till de äldres förutsättningar kan inte lösas genom ett ensidigt krav på att inte kvalificerad eller fullgod arbetskraft skall anställas. Dylika lösningar skulle medföra lägre lönebetalningsförmåga och sämre konkurrenskraft inom näringslivet och således resultera i mindre resurser, bl. a. för lösning av den äldre arbetskraftens problem. Motionärerna uttalar, att stödåtgärder inom ramen för beredskapsarbeten och halvskyddad sysselsättning bör anpassas så, att de kan tillämpas för att bereda svårplacerad äldre arbetskraft sysselsättning. Krav på särskild avdelning vid halvskyddad sysselsättning kan vara riktigt för vissa handikappade men bör inte uppställas i andra fall. Stödet i form av halvskyddad sysselsättning bör när så är lämpligt utgöra ett introduktionsstöd men även kunna anpassas till att vara ett mer direkt utbildningsstöd. Det bör kunna tillämpas också inom den offentliga sektorn.

I motionerna uttalas vidare, att det arbetsmarknadspolitiska stödet till utbildning inom företag ej bör avgränsas till att utgå endast med anknytning till lokaliseringspolitiken och inom det norra stödområdet. Man bör snarast pröva möjligheterna till företagsutbildning för äldre och inleda försöksverksamhet.

I den mån åtgärder av nu angivna slag visar sig otillräckliga bör man enligt motionärernas mening etablera sysselsättning i samhällets regi, med erforderligt tillskott av skattemedel.

De förordade riktlinjerna måste prövas och konkretiseras. En utredning är sålunda erforderlig. Försöksverksamhet bör ingå i utredningsarbetet eller bedrivas parallellt med detta.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion I: 660.

Utskottet har inhämtat yttrande från *arbetsmarknadsstyrelsen*, som framhåller att styrelsen sedan länge har ägnat uppmärksamhet åt frågorna om den äldre arbetskraftens sysselsättningsförhållanden. Styrelsen antog 1961 ett program, reviderat senast 1966, med riktlinjer för en aktivering.

I en i januari detta år avgiven rapport som svar på ett frågeformulär från OECD har närmare redovisats hur sysselsättningsförhållandena för den äldre arbetskraften gestaltat sig under 1966 och vilka åtgärder som i samband därmed vidtagits av arbetsmarknadsverket. Styrelsen har därvid bl. a. behandlat frågor om antalet arbetslösa, arbetsförmedlingens organisation och verksamhet, åldersspärrar och företagens inställning till äldre arbets-

kraft, utbildning, sysselsättningsskapande program och samordningsorgan. I rapporten uttalas, att det är omöjligt att helt lösa de äldres arbetsproblem genom en aktiv arbetsförmedling. Det krävs kompletterande sysselsättning eller arbetsträning anordnad av samhället i form av beredskapsarbete, arkivarbete, halvskyddad eller skyddad sysselsättning. Vidare framhålles i rapporten, att arbetsmarknadens parter och andra organisationer stöder den statliga politiken för främjande av den äldre arbetskraftens sysselsättning.

Styrelsen antog i januari 1967 ett särskilt program för arbetsmarknadspolitiska åtgärder för i första hand den äldre arbetskraft som friställs. I programmet ingår bl. a. att arbetsförmedlingen skall göras mera rörlig och att dess uppsökande verksamhet skall utökas, att koncentrerade och kraftfulla förmedlingsinsatser skall göras i avgränsade områden med sysselsättningssvårigheter och i samband med driftsnedläggelser, att information till arbetsgivare om den äldre arbetskraften skall utvidgas och förstärkas, varvid AMS i första hand avses ta upp förhandlingar med SAF för en gemensam aktion i syfte att påverka företagens inställning, samt att möjligheter att vid omskolningscentra låta äldre arbetskraft praktiskt pröva olika yrkesområden generöst bör komma till användning och ges prioritet före anvisning till beredskapsarbete.

I särskilda skrivelser detta år till Konungen har styrelsen hemställt om förbättrade möjligheter att bereda äldre arbetslösa utbildning inom företag och om höjning av maximibeloppen och bemyndigande att jämka statsbidraget till kommunala kontantunderstöd.

Styrelsen har till sitt yttrande även fogat sammanfattande rekommendationer från OECD:s kommitté för arbetskraft och sociala frågor, grundade på ett flertal utredningar om den äldre arbetskraften och dess problem.

Som exempel på initiativ till ökad informationsverksamhet nämner styrelsen att den har för avsikt att trycka en broschyr och att utarbeta en informationsserie att publiceras i Platsjournalen.

De i motionerna framförda förslagen om halvskyddad sysselsättning, om statsbidrag till utbildning i företag i samband med lokalisering även utanför stödområdet, om företagsutbildning även för äldre och om sysselsättning i samhällets regi för äldre arbetskraft finner styrelsen ändamålsenliga och helt i linje med dess intentioner.

Styrelsen anmäler slutligen att en omfattande försöksverksamhet pågår i länen för att finna ändamålsenliga former för att inordna den äldre arbetskraften på arbetsmarknaden. Försöksverksamheten berör såväl förmedlingsområdet som utbildnings- och sysselsättningsområdet.

Utskottet

Mot bakgrund av i motionerna framförda synpunkter på den äldre arbetskraftens problem och förslag till åtgärder hemställer motionärerna om utredning, försöksverksamhet och upplysningsverksamhet.

Utskottet har tidigare i skilda sammanhang behandlat frågor om den äldre arbetskraftens sysselsättning (utlåtanden nr 28/1960, 15/1961, 19/1963, 55/1964 och 23/1966) och därvid starkt betonat vikten av att den äldre arbetskraft som önskar kvarstanna eller återinträda i förvärvsarbete också skall ha möjlighet därtill.

Efter sitt beslut i anledning av sistnämnda utlåtande har 1966 års riksdag på grundval av propositionen nr 1966:52 antagit riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, vilka bl. a. syftar till att förbättra möjligheterna till förvärvsarbete för äldre personer. Genom beslut av årets riksdag, vilka i vissa delar redovisas nedan, har skapats underlag för vidgade insatser.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i januari detta år antagit ett program för åtgärder, avseende i första hand den äldre arbetskraft som friställs och som beräknas få svårigheter att utan intensiva arbetsmarknadspolitiska insatser erhålla nya, meningsfulla sysselsättningar. För länsarbetsnämnderna skall en ny kontorsorganisation med större och mer välutrustade enheter genomföras. Arbetsförmedlingen, som detta budgetår tillförts 35 nya tjänster för kvalificerade arbetsförmedlare, yrkesvägledare och arbetsvårdare, har gjorts mer rörlig, och dess uppsökande verksamhet hos arbets sökande och arbetsgivare har utökats. I avgränsade områden med sysselsättningssvårigheter sker koncentrerade och kraftfulla förmedlingsinsatser i samverkan med kommuner, länsorgan, arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer.

Beträffande frågan om upplysningsverksamhet i syfte att undanröja fördomar mot den äldre arbetskraften har arbetsmarknadsstyrelsen anfört, att man planerar att göra en informationsserie om utbildning och arbetsplacering och att framställa en broschyr, som skall ersätta en 1964 utarbetad broschyr om äldre arbetskraft. Utskottet har även erfarit, att överläggningar rörande information i dessa frågor har upptagits med inrikesdepartementet och Arbetsgivareföreningen.

En förbättring av de ekonomiska bidragen vid arbetslöshet har nyligen föreslagits i ett delbetänkande av KSA-utredningen.

Omskolning kan enligt de år 1966 fastställda riktlinjerna komma i fråga även om någon risk för nära förestående arbetslöshet inte föreligger. Anslagsberäkningen för detta budgetår har skett med riktpunkten att cirka 60 000 personer skall kunna utbildas. I denna verksamhet eftersträvas en anpassning till de äldres förutsättningar genom att utbildningstiden för olika moment vid behov förlänges. I viss utsträckning förekommer att kurser är direkt tillrättalagda för äldre deltagare. Efter initiativ från OECD studerar arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med skolöverstyrelsen frågan om metoder att utbilda särskilt äldre arbetskraft.

I årets statsverksproposition har anmälts (bil. 13, s. 73), att resultatet av en inom inrikesdepartementet pågående översyn av arkivarbetsverksamheten beräknas kunna redovisas för 1968 års riksdag. Denna översyn innefattar av förra årets riksdag berörda frågor om möjligheterna att göra vissa

arkivarbeten till fasta tjänster och att inordna arkivarbete såsom en speciell form av skyddad sysselsättning under den av primär- och sekundärkommunerna bedrivna skyddade verksamheten.

Personer med olika slag av arbetshinder kan beredas halvskyddad sysselsättning. Årets riksdag har bifallit förslag i statsverkspropositionen (bil. 13, s. 87) om försöksverksamhet med bidragsgivning i nya former i syfte att pröva om man därigenom kan öka intresset inom näringslivet för att anordna sysselsättning av detta slag. Enligt vad utskottet inhämtat synes man — såvitt läget nu kan bedömas — ha anledning räkna med ett positivt gensvar till den nya bidragsformen. Ytterligare erfarenheter torde få avvaktas innan statsmakterna tar ställning till om det nu gällande kravet på särskild avdelning skall slopas.

I det av arbetsmarknadsstyrelsen antagna programmet för åtgärder ingår att man generöst skall tillämpa möjligheterna att låta äldre arbetskraft praktiskt pröva olika yrkesområden vid omskolningscentra. En betydelsefull förbättring har vidare inträtt genom riksdagens bifall till förslag i årets proposition nr 105 att bidrag enligt samma grunder som gäller för utbildning av handikappade skall kunna utgå till företag som binder sig för att anställa och utbilda arbetslösa som är 50 år eller äldre. I anslutning till vad som i motionerna anförts rörande arbetsmarknadspolitiskt stöd till utbildning inom företag i samband med lokalisering vill utskottet erinra om att gällande villkor inte utesluter bidrag till utbildningsverksamhet vid lokaliseringspolitiska insatser även utanför norra stödområdet.

Som framgår av det nu anförda utvecklar samhället stor aktivitet för att den äldre arbetskraftens sysselsättningsmöjligheter skall förbättras och olika stödformer nå ökad effekt. Pågående och planerad verksamhet främst inom arbetsmarknadsverket synes till stor del tillgodose motionärernas önskemål. Utskottet anser sig därför ej böra tillstyrka motionsyrkandena utan hemställer,

att de likalydande motionerna I: 660 och II: 836 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 31 oktober 1967

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Sörlin (s), Hellebladh (s)*, Eric Gustaf Peterson (fp), Oscar Carlsson (s), Axel Kristiansson (cp), Hedlund (s), fru Hultell (h), herr Nyman (fp)*, fru Elvy Olsson (cp), herr Helge Karlsson (s) och fru Diesen (h);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), fru Jäderberg (s), herrar Dickson (h), Lundmark (s), Rimås (fp), Wikner (s), Nilsson i Bästekille (h), fru Ekroth (s) samt herrar Andersson i Örebro (fp), Johansson i Växjö (cp) och Hansson i Piteå (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Särskilt yttrande

av herrar *Eric Gustaf Peterson* (fp), *Axel Kristiansson* (cp), *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Rimås* (fp), *Andersson* i Örebro (fp) och *Johansson* i Växjö (cp).

Till följd av det ekonomiska läget har nedläggningar eller större inskränkningar av driften förekommit inom industrin på senare tid. Vidare har strukturomvandlingen i näringslivet intensifierats. Främst av dessa anledningar har den äldre arbetskraftens problem förvärrats, något som nödvändiggör vidgade arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Bland de många åtgärder som behövs för att lösa den äldre arbetskraftens svårigheter kan nämnas ökad upplysning i syfte att undanröja fördomar mot denna arbetskraft. Det är väsentligt att arbetsmarknadsstyrelsen snarast intensifierar ifrågavarande informationsverksamhet.

Härutöver är det viktigt att den äldre arbetskraften erhåller arbetsmarknadspolitiskt stöd till utbildning inom företag. Detta utgår numera endast i samband med lokaliseringspolitiska insatser. Med hänsyn till strukturaliseringens verkningar för den äldre arbetskraften bör en sådan avgränsning inte förekomma. Stöd till utbildning inom företag bör kunna utgå över hela landet och utan att vara avhängigt av lokaliseringspolitiska insatser. Det är angeläget att möjligheterna till företagsutbildning för äldre prövas snarast.

KSA-utredningen har i ett delbetänkande föreslagit vissa förbättringar av de ekonomiska bidragen vid arbetslöshet. Tyvärr kommer dock, enligt utredningsmajoritetens förslag, åtskilliga, som förlorar sin sysselsättning i samband med företagsnedläggelse eller liknande, att sakna rätt till omställningsbidrag. För rätt härtill krävs nämligen att vederbörande skall ha utfört arbete för annans räkning mot avlöning under minst 24 av de sistförflutna 36 månaderna. Detta krav utesluter t. ex. småföretagare, lantbrukare, entreprenörer och underleverantörer. En stor del av denna grupp torde vara äldre arbetskraft och enligt vår mening är det nödvändigt att KSA-utredningens förslag kompletteras med andra trygghetsåtgärder för dessa människor.